

Pénzügyi műveltség, pénzügyi jólét és a digitális pénzügyi műveltség 2023. évi eredményei és összefüggései nemzetközi összehasonlításban

Sárközy Helga

Tudományos segédmunkatárs

Jövő Értékláncai Kiválósági Központ

Budapesti Gazdasági Egyetem, Nemzetközi Kereskedelmi és Logisztika Tanszék

Külkereskedelmi Kar

PhD. hallgató

Neumann János Egyetem, NJE Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolája

E-mail: sarkozy.helga@gmail.com

DOI: [10.29180/978-615-6342-90-4_7](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-90-4_7)

Összefoglalás: A pénzügyi műveltség vizsgálatára mintegy 39 ország - köztük 20 OECD-tagország és 8 G20-tag – részvételével zajlott az OECD/INFE 2022-23. évi átfogó kutatása, melynek eredménye 2023. év végén látott napvilágot. Az átlagos pénzügyi műveltségi pontszám az összes részt vevő ország viszonylatában 100-ból 60 pont, ami bár javulást mutat az előző évi adatokhoz képest, de nem elégséges, ha figyelembe vesszük, hogy a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások piacának mérete és jellege jelentősen nőtt és megváltozott az elmúlt 5 évben.

Az OECD pénzügyi műveltségről szóló ajánlása az egyéni pénzügyi jólétet ismeri el a pénzügyi műveltséggel kapcsolatos programok végső céljaként. A kutatások bebizonyították, hogy a magasabb pénzügyi műveltség nagyobb egyéni pénzügyi jóléttel jár. A pénzügyi jólét egyik dimenziója az egyének személyes pénzügyi helyzetükről alkotott szubjektív felfogását tükrözi, másik fontos eleme a pénzügyi ellenálló képesség, amely a negatív pénzügyi sokkokkal való megbirkózás képességét jelenti. Jelen írásban foglalkozunk továbbá a digitális pénzügyi műveltséggel, ami az általános pénzügyi műveltség egy speciális területe. Szintén az OECD megközelítésében vizsgáljuk a digitális pénzügyi jártasságot, amely szükséges ahhoz, hogy az egyének tisztában legyenek a digitális pénzügyi szolgáltatásokkal és digitális technológiákkal, és biztonságosan használják azokat. Az eredmények azt mutatják, hogy összes részt vevő országban átlagosan csak a felnőttek 29%-a éri el a minimális digitális műveltségi pontszámot, és ami még fontosabb adat számunkra, hogy a pénzügyi termékek és szolgáltatások online kezelésével foglalkozó felnőtteknek mindössze 38%-a éri el a digitális pénzügyi jártasság minimális célpontszámát. Magyarország a vizsgált országok rangsorában az utolsó harmadban helyezkedik el. Megállapíthatjuk tehát, hogy a felnőtt lakosság többsége nem feltétlenül rendelkezik elegendő tudással és készséggel a digitális termékek és szolgáltatások biztonságos használatához, ami indokolhatja, azt is hogy az összes válaszadók 15%-a jelezte, hogy volt már család- vagy kifejezetten pénzügyi család áldozata. A pénzügyi műveltséggel, és ennek részeként a digitális pénzügyi műveltséggel valamint a pénzügyi jóléttel foglalkozó legfrissebb kutatási eredmények azt is igazolják, hogy mihamarabb szükséges pénzügyi oktatással felzárkóztatni a nőket, fiatalokat vagy időseket - akik a legalacsonyabb pénzügyi műveltségi szinttel rendelkeznek - mert csak így képesek megalapozott pénzügyi döntéseket hozni, vagy biztonságosan kapcsolatba lépni az egyre inkább digitalizált pénzügyi szektorral, ami egyben összetársadalmi érdekünk.

Kulcsszavak: digitális pénzügyek, pénzügyi műveltség, pénzügyi jólét, mesterséges intelligencia, pénzügyi oktatás

Abstract: Some 39 countries, including 20 OECD member countries and 8 G20 members, conducted a comprehensive OECD/INFE study 2022-23 to assess financial literacy, the results of which were published at the end of 2023. The average financial literacy score for all participating countries was 60 points out of 100, which is an improvement compared to the previous year, but it is not sufficient considering that the size and nature of the consumer financial services market has grown and changed significantly over the last 5 years.

The OECD Recommendation on Financial Literacy recognises individual financial well-being as the goal of financial literacy programmes. Research has shown that higher financial literacy is associated with greater individual financial well-being. One dimension of financial well-being reflects individuals' subjective perception of their personal financial situation, and another important element is financial resilience, which refers to the ability to cope with negative financial shocks. We also deal with digital financial literacy, which is a special area of general financial literacy. We also look at the OECD approach to digital finance literacy, which is necessary for individuals to be aware of and use digital finance services and digital technologies securely. The results show that, on average, only 29% of adults achieve the minimum digital literacy score in all participating countries and, more importantly, only 38% of adults managing financial products and services online reach the minimum target for digital finance. Hungary ranks in the last third of the ranking of the countries studied. We can therefore conclude that the majority of adults may not have sufficient knowledge and skills to use digital products and services safely, which may also explain the fact that 15% of all respondents indicated that they had been the victim of fraud or specifically financial fraud. The latest research findings on financial literacy, including digital financial literacy and financial well-being, show that financial education is urgently needed to catch up women, young people or the elderly - who have the lowest levels of financial literacy - with financial literacy in order to make informed financial decisions or to safely interact with an increasingly digitalised financial sector; which is also in the interest of society as a whole.

Keywords: digital finance, financial literacy, financial well-being, artificial intelligence, financial education

Bevezetés

Évezredünk történelme rendkívüli események krónikája, válságok, világjárvány és háborúk kora. A 2007-2008-as globális pénzügyi válságot, a 2019-es COVID-19 okozta gazdasági válság követte. Az orosz-ukrán háború hatására kirobbant energiaválság 2022-re rendkívül módon megemelte a termelési költségeket, mely a termékek árába beépülve Európában is jelentős drágulást generált és magas inflációhoz vezetett. Ez a sokkhatás még napjainkban is komoly hatással van a vállalkozások és családok gazdálkodására. A megélhetési költségek ugrásszerű megnövekedése, az emelkedő kamatlábak és a rohamos élelmiszerár emelkedés érzékenyen érintette a családokat, így mind egyéni szinten, mind a háztartások pénzügyi jólétének támogatása érdekében fokozottan szükség van a pénzügyi műveltség

társadalmi szintű megerősítésére. Kijelenthetjük, hogy gyökeresen átalakult a pénzügyi környezet és a gazdasági ökoszisztéma jellege is.

Korunkban a hagyományos pénzeszközök mellett a kriptoeszközök is egyre nagyobb teret nyernek mind befektetései alternatívaként, mind fizetőeszközként. Ezzel egy időben a pénzügyi csalások új formái jelennek meg, gyakran digitális csatornákon és olyan komplex módszerekkel, ami jelentősen megnehezíti a hétköznapi felhasználók számára azok felismerését és az ellenük való védekezést. Már a pénzügyi tanácsadás is történhet alternatív módon, például a mesterséges intelligencia alkalmazásával. Összességében ezek az új, innovatív technológiák igen felkészült, fejlett digitális készségekkel rendelkező felhasználókat igényelnek a valóban megalapozott pénzügyi döntések meghozatala érdekében.

Egyre fontosabb kérdéssé válik tehát, hogy egyéni szinten hogyan vagyunk képesek pénzügyeinket megfelelő körültekintéssel és a sokkhatások ellenére is biztonságosan kezelni.

Elmondhatjuk, hogy a válságok kora előtt stabil növekedés és általános jólét mellett virágzott az unió gazdasága. A bankrendszer szinte korlátlan likviditást biztosított egyre kockázatosabb finanszírozási formák keretében, ami miatt tapasztaljuk, hogy bizonyos korosztályok nem sajátították el kellőképpen a tudatos és felelősteljes pénzügyi kultúrát. A hitelek alkalmasak a likviditáshiány viszonylag könnyű pótlására, ami következtében elszaporodhatnak a felelőtlen és komolytalan pénzügyi viselkedési formák. Ez nemcsak etikai aggályokat vet fel, hanem egy egész generáció kultúráját és pénzügyi kilátásait is aláássa. A 2008-as pénzügyi válság már alaposan rávilágított a lakosok pénzügyi ismereteinek hiányosságaira (Klapper–Lusardi–Panos, 2012). A pénzügyi ismertek oktatásának fontosságára Elisabeth Johnson és Margaret S. Sherraden munkásságuk során szintén többször felhívták a figyelmet. Elismerve, hogy a család a fő befolyás a korai pénzügyi szocializáció tekintetében, véleményük és kutatási eredményeik alátámasztják, hogy a gyerekek elsősorban mégiscsak az iskolai oktatás keretében sajátíthatnak el speciális pénzügyi fogalmakat (Johnson–Sherraden, 2007).

A pénzügyi ismeretek hiánya - a gyermekkort elhagyva - gyakran vezet túlköltekezéshez, vagy felelőtlen hitelfelvételhez, ami később már a globális pénzügyi rendszer stabilitását is fenyegetheti, amennyiben tömeges hiteligenyléshez és laza, társadalmi szintű pénzügyi fegyelemhez társul.

1. A pénzügyi műveltség

A pénzügyi kultúra (vagy pénzügyi műveltség) fogalma a Magyar Nemzeti Bank 2008-ban készült pénzügyi kultúra fejlesztését célzó együttműködési

megállapodása szerint „a pénzügyi ismeretek és készségek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit” (MNB, 2008). Bárczi-Zémán szerzők megítélése szerint, a gazdasági kultúra megjelenik a gazdaság minden területén, és vele párhuzamosan a pénzügyi kultúra is egyre nagyobb szerephez jut napjainkban (Bárczi-Zémán, 2015). A pénzügyi műveltséget globális szinten a 21. század alapvető fontosságú készségeként ismerik el, amely elengedhetetlen az egyének gazdasági szerepvállalásához, valamint az egyén- és a társadalom pénzügyi jólétének fenntartásához (G20, 2021). A pénzügyi kultúra lényegében olyan kompetenciák és jártasságok keverékére utal, amelyek felhasználhatók az egyének és a társadalom általános jólétének növelésére (Csiszárík-Kocsír, Á., & Garai-Fodor, 2018).

Az OECD/INFE 2009 óta elkötelezett amellett, hogy összehangolt felmérések révén nemzetközileg összehasonlítható méréseket végezzen a pénzügyi műveltségről. Az INFE (International Network on Financial Education) az OECD Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata. A pénzügyi műveltség mérésére szolgáló "eszköztárat" először 2010-ben tesztelték, melyről „Pénzügyi műveltség mérése: az OECD/INFE kísérleti tanulmány eredményei” című munkadokumentumban jelent meg róla később részletes beszámoló Atkinson és Messy szerzőktől. Atkinson és Messy a pénzügyi kultúrát olyan ismeretek, készségek, képességek, attitűdök és viselkedésminták átfogó gyűjteményeként határozza meg, amelyek kulcsfontosságúak a megfelelő pénzügyi döntések meghozatalához egyéni és társadalmi szinten egyaránt (Atkinson-Messy, 2012, Csiszárík-Kocsír, Á., & Garai-Fodor, 2018). A pénzügyi kultúra fogalma az OECD ajánlásában a következőképpen hangzik: „A pénzügyi műveltség a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez szükséges pénzügyi tudatosság, ismeretek, készségek, attitűdök és magatartásformák kombinációja” (OECD, 2020a).

1.1. Pénzügyi műveltség vizsgálata 2022/23-ban

A pénzügyi műveltség vizsgálatára mintegy 39 ország - köztük 20 OECD-tagország és 8 G20-tag – részvételével zajlott az OECD/INFE 2022-23. évi átfogó kutatása, melynek eredménye 2023. év végén látott napvilágot. Ez a nemzetközileg összehasonlítható, összehangolt adatgyűjtés immáron harmadjára szolgáltat adatokat ahhoz, hogy az országok és gazdaságok

összehasonlítsák magukat, együttműködjenek a pénzügyi műveltség javítása érdekében. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Cooperation and Development) azaz az OECD, egy a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokat tömörítő intézmény, amely egyben a tagországok egyik legfontosabb gazdaságpolitikai szakmai fóruma (MNB, 2024). Az OECD olyan elemző és kutatási alappal rendelkezik, amely alkalmassá teszi intézményét a globális gazdasági folyamatok folyamatos vizsgálatára. Ez a folyamatos és magas szintű elemzőmunka lehetővé teszi a szervezet számára, hogy befolyásolja és aktualizálja tagállamai gazdaságpolitikáját azáltal, hogy iránymutatást ad a szakpolitikai irányokhoz (MNB, 2024).

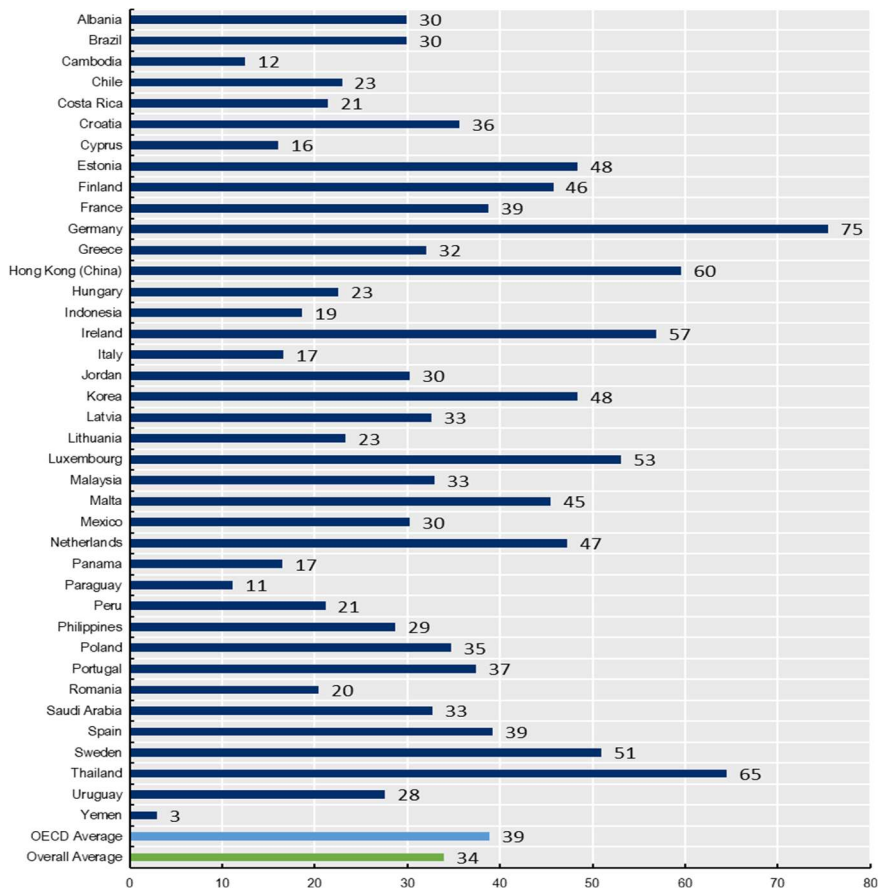
Tekintettel az MNB és az OECD szoros együttműködésére, az MNB hatékonyan látja el feladatait a pénzügyi kultúra előmozdítása és fejlesztése terén (MNB, 2024). Jelen írásunk fókuszában így a OECD/INFE 2023 nemzetközi felmérése áll, amely a felnőttek pénzügyi műveltségéről nyújt hiteles képet, felvázolva egyben a fejlesztésre szoruló kritikus hiányosságokat is.

Fontos kiemelnünk, hogy a szervezet pénzügyi műveltségről szóló ajánlása a pénzügyi jólét javítását határozza meg a pénzügyi műveltség és a pénzügyi oktatás egyik fő céljaként.

A következő ábra (1. ábra) a pénzügyi műveltség minimális értékét elérő felnőttek százalékos arányát mutatja be a 2023-ban kapott eredmények tükrében. A kutatásban részt vevő összes ország vonatkozásában átlagosan a felnőttek 34%-a éri el a pénzügyi műveltség minimális szintjét (ami 100-ból legalább 70 pontot jelent), ez az érték a részt vevő OECD-országokban a felnőttek 39%-a.

Pénzügyi műveltség, pénzügyi jólét és a digitális pénzügyi műveltség 2023. évi eredményei és összefüggései nemzetközi összehasonlításban

1. ábra: Felmérés a felnőttek pénzügyi műveltségéről (2023.)

Forrás²: OECD/ (2023. p16)

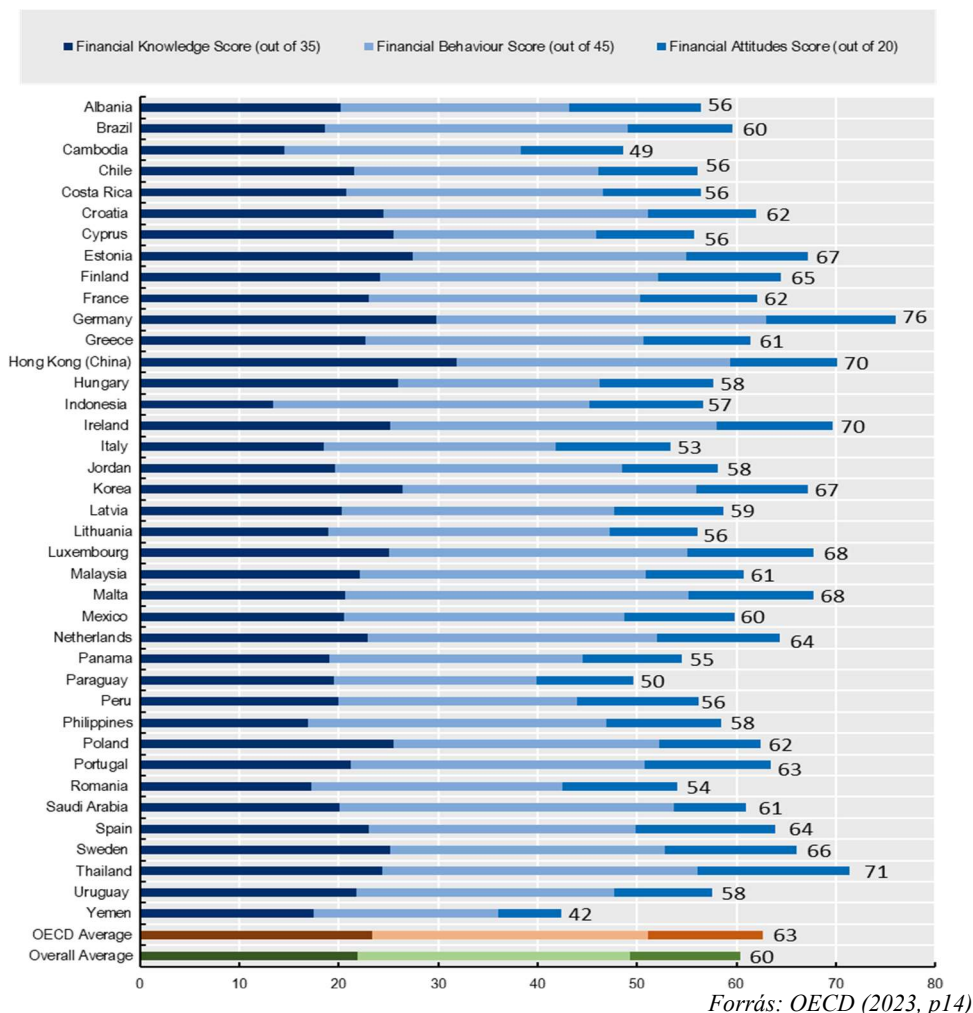
Az átlagos pénzügyi műveltségi pontszám az összes részt vevő országban 60 pont, ami a részt vevő OECD-országokban 100-ból 63, Magyarországon ez a pontszám 23, ami mihamarabbi intézkedéseket indokol a felzárkózás érdekében.

Az általános pénzügyi műveltségi pontszámot a pénzügyi ismeretekre (a), pénzügyi magatartásra(b) és pénzügyi attitűdökre(c) vonatkozó pontszámok összegeként számítják ki, így végül a teljes pénzügyi műveltségi pontszám 0-100 között változhat. A felmérésben résztvevő országok vonatkozásában elért általános pénzügyi műveltségi pontszámok megoszlását e három komponens között a 2. ábra szemlélteti.

² Jordániára, Mexikó és Szaúd-Arábia esetében előfordulhat, hogy az országos minták nem reprezentatívak a teljes felnőtt populációra nézve, valamint a Malajziára és Spanyolországra vonatkozó eredmények a 2018. évi eszköztár használatával 2021-ben vett mintákból származnak.

Pénzügyi műveltség, pénzügyi jólét és a digitális pénzügyi műveltség 2023. évi eredményei és összefüggései nemzetközi összehasonlításban

2. ábra: Átlagos pénzügyi műveltségi pontszámok (100-ból)

A következőkben tekintjük át röviden e három összetevő 2023. évre kapott eredményeit és azok jelentéstartalmát.

1.1.1. Pénzügyi ismeretek

A pénzügyi ismeretek a pénzügyi műveltség három összetevőjének egyike. A pénzügyi ismeretek alatt a pénzügyi fogalmak alapvető ismeretét és számítások pénzügyi kontextusban történő alkalmazását értjük. Ilyen például az infláció meghatározása, a pénz időértékének megértése, a hosszú távú megtakarítás és a hosszú távú befektetések jelentősége anyagi biztonságunk és jövőnk szempontjából, valamint a kamat és a kockázat fogalmának egyértelmű ismerete. A pénzügyi ismeretek teszik lehetővé számunkra, hogy érdemben

kezeljük pénzügyeiket, összehasonlítsunk pénzügyi termékeket és szolgáltatásokat egymással, hogy megfelelő pénzügyi döntéseket hozzunk és reagáljunk eseményekre, melyek befolyással vannak pénzügyi jólétünkre. A 2022-es kutatás összesen hét pénzügyi ismeretekkel kapcsolatos kérdést tartalmazott.

Az összes részt vevő országban és gazdaságban az átlagos pénzügyi ismeretek pontszáma 100-ból 63 pont, ami a részt vevő OECD-országokban 67 pont. A pénzügyi ismeretek szintje Hongkongban, Kínában (91), Németországban (85) és Észtországban (78) a felnőttek körében a legmagasabb, Magyarországon az OECD átlaga feletti, 75 pont.

A kutatás eredményei szerint a felnőttek mintegy 77% -a megérti a kockázat és a nyereség közötti kapcsolatot, de csak a felnőttek 42% -a tudja helyesen megválaszolni a kamatos kamatra vonatkozó kérdést. A részt vevő országokban a megtakarítással rendelkező felnőttek körében is csak 46% érti a kamatos kamatot. A válaszadók 77%-a érti, hogy a magasabb hozam ára általában a nagyobb kockázatvállalás a befektetések területén és a portfólió diverzifikáció jelentőségét is tudja 59%.

Talán a közelmúlt inflációs nyomása és az energiaválság miatti sajtóvisszhang is indokolja, hogy a legtöbb felnőtt megérti az infláció jelentését, a felnőttek 84%-a válaszolt helyesen arra a kérdésre, hogy az infláció milyen hatással van a megélhetési költségekre, valamint a hitel kamatára, de mindössze a felnőttek 63% -a tudja helyesen megválaszolni a pénz időértékére vonatkozó kérdést.

A különböző pénzügyi termékek (mint például megtakarítási, biztosítási, hitel vagy nyugdíjcélú megtakarítási termékek etc.) ismertsége viszonylag magas a részt vevő országokban, de minden pénzügyi termékcsoporthoz 75% felett mutatkozik.

Mivel különböző hiteltermékekkel átlagban a felnőttek közül 49% rendelkezik és biztosítási termékekkel is legalább 36%, számukra például az összetett kamat számításának ismerete elengedhetetlen lenne a helyes döntéshozatalhoz.

1.1.2. Pénzügyi magatartás

Az átlagos pénzügyi magatartás pontszáma az összes részt vevő országban és gazdaságban 61 pont a 100-ból, a részt vevő OECD-országokban pedig 62 pont. A válaszadók közül 51% érte el a viselkedési minimális pontszámot, de a részt vevő OECD-országokban is csak a felnőttek 52% ez az arány. A pénzügyi magatartás a pénzügyi műveltség második összetevője. Az egyének pénzügyi helyzetét cselekedetei lényegesen befolyásolják. A késedelmes fizetés, a meggondolatlan vásárlások, a kiforratlan jövőkép a pénzügyi döntéseink jövőbeli következményeivel kapcsolatban vagy a pénzügyi termékek kiválasztása összehasonlítás nélkül mind hátrányosan befolyásolja anyagi helyzetünket. A kutatás eredményei szerint például a felnőttek 30%-a

nem mérlegeli a vásárlás előtt, hogy megengedhet-e magának költekezést vagy sem, így megelőzve a későbbi indokolatlan hitelfelvételt.

Az eredmények azt támasztják alá, hogy néhány magatartási formát szükséges azonban jobban támogatni. Egy megalapozott pénzügyi döntést megelőzően szükséges szélesebb körben informálódni és további ajánlatokat is beszerezni és összehasonlítani azokat, vagy akár pénzügyi tanácsadókat is bevonni ebbe a folyamatba. A kutatás elgondolkodtató adatai azt mutatják, hogy a felnőttek közül 84% nem hasonlítja össze a különböző szolgáltatók pénzügyi termékeit, és 76% nem veszi igénybe tanácsadó szolgáltatásait a különböző pénzügyi termékek és szolgáltatások vásárlását megelőzően és még mindig mindössze felének vannak hosszútávú pénzügyi tervei.

Magyarország a kapott eredménnyel (20%) a részt vevő 39 ország közül az utolsók között végzett azon felnőttek százalékos arányát tekintve, akik elérték a pénzügyi magatartás minimális pontszámát. Csak Yemen (11%) és Ciprus (19%) végzett mögöttünk, Paraguay (20%) pedig azonos eredménnyel szerepel mint Magyarország. Tehát ezen a téren egészen biztos, hogy hazánk mihamarabbi fejlesztésre szorul, mert a társadalomra jellemző helytelen pénzügyi magatartás az egész szektor működését hátrányosan érinti.

1.1.3. Pénzügyi attitűdök

A pénzügyi attitűdök a pénzügyi műveltség mutató harmadik komponense. Az egyének pénzhez való hozzáállása is befolyásolja döntéseit és viselkedését. Az attitűd vizsgálat két kérdése a rövid távú pénzköltési preferenciákra összpontosított, mivel az ilyen attitűdök akadályozhatják az olyan magatartásformákat (ilyen például a hosszútávú pénzügyi tervek kitűzése), amelyek azonban jobb pénzügyi ellenálló képességhez és nagyobb pénzügyi jóléthez vezethetnek.

Az átlagos pénzügyi hozzáállás pontszám az összes részt vevő országban 56 pont a 100-ból. A részt vevő OECD-országokban 58 pont. Bár a kapott értékek igen nagyban eltérnek országonként, de összesítve elmondhatjuk, hogy a válaszadók 56%-a hajlamos a mának élni, és 57%-a szívesebben költi el a pénzét, mintsem hosszú távra takarékoskodni.

1.2. Pénzügyi műveltség vizsgálat eredményei

Ezen kutatások egyik célja, hogy feltárják azon összefüggéseket melyek megértése hozzásegít bennünket a pénzügyi kultúra jelentőségének megértésében és annak anyagi helyzetünkre gyakorolt hatásainak feltárásában.

A kutatással beigazolódott, hogy a magasabb pénzügyi műveltség nagyobb egyéni pénzügyi jóléttel jár, továbbá, hogy azok a felnőttek, akik elérik a minimális pénzügyi műveltségi szintet, jelentősen magasabb szintű pénzügyi

jóléttel és pénzügyi ellenálló képességgel is rendelkeznek. Szintén magasabb szintű pénzügyi műveltséggel rendelkeznek a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező felnőttek (elsősorban itt a felsőfokú végzettségre kell gondolni) a magasabb jövedelmű felnőttek, és azok, akik munkahellyel rendelkeznek.

Elgondolkodtató azonban, hogy a pénzügyi termékkel rendelkező felnőttek többsége (63%) nem éri el a minimális pénzügyi műveltségi pontszámot, ami már önmagában nagy kockázatot jelent, hiszen nem feltétlenül vannak tisztában döntésük minden aspektusával. Ez az adat részben megmagyarázza, hogy a kutatásban részt vevők jelentős része, mintegy 15%-a számolt be arról, hogy már legalább egy típusú pénzügyi csalás áldozata volt. A résztvevő országok között Magyarország itt az alsó harmadban végzett, azaz nálunk arányaiban kevesen számoltak be arról, hogy akár adathalászat, befektetési csalás vagy téves tranzakciók miatt megkárosították volna őket. Viszont Fülöp szigetek, Costa Rica és Brazília is nagy kockázatúnak bizonyult pénzügyi csalások szempontjából, míg az európai országok közül Észtország, Ciprus, Írország lakosai is magas arányban számoltak be kellemetlen tapasztalatokról. A fejlett pénzügyi kultúra egyben a bűnmegelőzés egyik hatékony eszköze, mivel a pénzügyi ismeretek túl a helyes pénzügyi magatartás és hozzáállás egyaránt nagy segítséget nyújt ahhoz, hogy az egyének megvédhessék magukat a pénzügyi visszaélésektől. Ami a pénzügyi ismereteket illeti, a felnőttek mintegy 84%-a érti az infláció definícióját, de csak 63%-uk tudja alkalmazni a pénz időértékének fogalmát saját megtakarításai vonatkozásában. Életkor szempontjából a 30–59 évesek érték el a legjobb eredményeket, de kis különbséggel (100-ból 2 ponttal) maradtak el tőlük a 18–29 éves fiatalok. Finnországban, Luxemburgban és Svédországban viszont nagyobb, átlagosan 10 pont különbséget mértek a középkorúak javára a pénzügyi műveltség terén. Kivételt képeznek a fiatalok Brazíliában, Panamában és Paraguayban, mivel ezekben az országokban épp a fiatal felnőttek azok, akik magasabb pénzügyi műveltséggel rendelkeznek, mint a 30–év feletti.

A nemek között csak minimális különbségeket mértek a kutatók. Elmondható, hogy a férfiak átlagosan valamivel magasabb szintű pénzügyi műveltséggel rendelkeznek, mint a nők, ami nagyrészt az alaposabb pénzügyi ismeretekből adódik.

2. Digitális pénzügyi műveltség

2.1. Digitális pénzügyi műveltség vizsgálata 2022/23-ban

Tekintettel a digitalizáció gyors ütemére, a digitális pénzügyi szolgáltatások is egyre elterjedtebbek, így a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások piaca mára jelentősen megnőtt. Sokat mondó adat például, hogy a kutatásban részt vevő

felnttek 94%-a használt mobiltelefont, valamint az összes részt vevő országban átlagosan a felnttek 59%-a vásárolt már online árukat és szolgáltatásokat. Bár igen nagy eltérést tapasztalunk országoként ebben a kérdésben is: míg a paraguayi felnttek esetében mindössze 6%-ra igaz, hogy vásárlásait javarészt online bonyolítja, ugyanez az észtországi felnttek 97%-ra igaz. Néhány éve a Covid-19 világjárvány korlátozásai szintén az online térbe terelték át a tranzakciók többségét, a személyes ügyintézés és vásárlás helyett. A jelentés megállapításai viszont azt tükrözik, hogy a digitális pénzügyi szolgáltatásokhoz kapcsolódó készségek szintje a felnttek esetében nem felel meg a jelenlegi magatartásnak és a fokozódó igényeknek.

A digitális pénzügyi műveltség az általános pénzügyi műveltség egy újabb részterülete, amely a digitális technológiákra és az azok használatához szükséges készségekre fókuszál. Pontos megfogalmazásban, a digitális pénzügyi jártasság olyan ismeretek, készségek, attitűdök és magatartásformák kombinációja, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az egyének tisztában legyenek a digitális pénzügyi szolgáltatásokkal és digitális technológiákkal, és biztonságosan használják azokat pénzügyi jólétük elősegítése érdekében (OECD, 2022a, p8). Itt ismét találkozunk a korábban már megismert hármas tagolással, azaz a digitális pénzügyi jártasságot is a tudás (ismeretek), a viselkedés és az attitűdök három komponens összessége határozza meg. Mivel a digitális pénzügyi műveltséggel, mint új területtel viszonylag kevés-mindössze tíz kérdés foglalkozik, ezért a téma részletes elemzésére csak egy későbbi, kiterjedt kutatás adhat lehetőséget. Az eredményeket országok szerinti bontásban vizsgálva azt látjuk, hogy, nincs akkora szórás mint előző adatoknál. Magyarország közel az átlaghoz teljesít, attól minimálisan van lemaradva.

2.2. Digitális pénzügyi műveltség vizsgálatának eredményei 2022-23-ban

A teljes felnőtt népesség digitális pénzügyi műveltségi pontszáma 100-ból 53, ami a részt vevő OECD-országokban 55 pont. Az összes részt vevő országban és gazdaságban a felnttek 29%-a ért el a maximális 100-ból legalább 70-et. A részt vevő OECD országokban ez az arány 34%.

A kérdések egy része a digitális szerződésekre, a személyes adatok felhasználására és a kriptoeszközök megértésére irányult, így feltérképezve a digitális pénzügyi ismeretek szintjét adott ország felnőtt lakosai körében.

A 2022-es eszköztár összesen tíz kérdést tartalmazott a digitális pénzügyi műveltség mérése céljából (OECD, 2022b). Biztató adat, hogy az eredmények azt mutatják, miszerint a részt vevő országok és gazdaságok átlagában a felnttek 86%-a nem osztja meg fiókjának jelszavát és PIN-kódját még közeli barátaival sem és a válaszadók 81%-ka nem osztja meg nyilvánosan a pénzügyeivel kapcsolatos információkat online másokkal.

Bár a válaszadók bizalmasan kezelik PIN-kódjukat, más válaszok potenciálisan kockázatos viselkedést vetítenek elő. A válaszadók 77%-a nem fordít figyelmet arra, hogy rendszeresen megváltoztassák jelszavukat az online vásárlásra vagy személyes pénzügyekre használt webhelyeken, és 63% nem ellenőrzi pénzügyi termék szolgáltatóját az online vásárlás előtt.

A válaszadók 51%-a egyetértett azzal a kijelentéssel, hogy "Úgy gondolom, hogy biztonságos online vásárolni nyilvános WiFi-hálózatokon keresztül". Ez a nagy szám arra utal, hogy sokan nincsenek tisztában azzal a kockázattal amit egy nem biztonságos hálózat használata jelent és ami akár kibertámadás veszélyével is fenyegetheti a felhasználót.

A válaszadók szociodemográfiai jellemzői szerinti elemzés során ugyanazok a tendenciák érvényesültek, mint amit pénzügyi műveltségénél tapasztaltunk. Jövedelem és iskolai végzettség vonatkozásában, azaz a felsőfokú végzettek és a magasabb jövedelműek jobb eredményeket értek el. A digitális pénzügyi jártasság szintje viszont némiképp alacsonyabbnak mutatkozik a 60 éves vagy annál idősebb felnőttek körében, mint a középkorúaknál, ami az idősök digitális felkészítésének aktualitását veti fel.

3. Digitális pénzügyi szolgáltatások és pénzügyi műveltség

Az olyan műveleteket, mint online számlanyitás, számlaegyenleg és tranzakciók ellenőrzése, vagy a pénzügyi termékek és szolgáltatások teljes online kezelése, digitális pénzügyi szolgáltatásoknak tekintjük. Fő kérdésünk, hogy a digitális pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó felnőttek rendelkeznek-e a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához szükséges digitális pénzügyi ismeretekkel, magatartással és hozzáállással?

Azoknak a felnőtteknek az aránya, akik nyitottak már online fizetési vagy megtakarítási számlát, jelentősen eltér a részt vevő országok gazdaságok között. Svédországban a felnőttek 51%-a nyitott fizetési vagy megtakarítási számlát online, addig Paraguayban a felnőttek mindössze 5%-a vett igénybe online ilyen szolgáltatást, ami átlagosan a felnőttek 27%-ra volt jellemző az összes részt vevő országban.

Az online pénzt átutaló felnőttek aránya is jelentősen eltér a részt vevő országok között: a skála a paraguayi felnőttek 23%-ától a luxemburgi felnőttek 93%-ig terjed.

A kriptoeszközök rohamos terjedése indokolja, hogy ezt a termékcsoportot is vizsgálni szükséges a digitális pénzügyek témakörében. Kriptoeszközökkel kapcsolatos ismeretei átlagosan a felnőttek 41%-nak van, de ennél sokkal ismertebbek ezek a termékek például Spanyolországban (84%), Németországban (83%), Írországban (75%), Koreában (70%) és Hongkongban

(69%). Jemenben (4%) és Indonéziában (3%) viszont a felnőttek alig tudnak rólu­k és a részt vevő országokban a felnőttek átlagosan 41%-a azzal sincs tisztában azzal, hogy a kriptovaluták nem törvényes fizetőeszközök.

Bár viszonylag sok felnőtt tisztában van a kriptoeszközökkel, sokkal kevesebben birtokolják ezeket az eszközöket, hiszen az összes részt vevő országban a felnőttek 3,2%-ról mondható el, hogy rendelkezik kriptoeszközökkel. Népszerűnek íté­ljük meg ezt a típusú befektetést, azokban az országokban, ahol 5% feletti eredményt mértek, azaz Luxemburgban (11%), Finnországban (9%), Írországban (8%), Észtországban (6%), Hollandiában (6%) és Svédországban (6%).

A fő kockázatot itt is az jelenti, hogy azok 62%-a, akik online intézik pénzügyeiket, nem érik el a digitális pénzügyi műveltség minimális ponthatárát. Esetükben előfordulhat, hogy a digitális pénzügyi jártasság szintje nem elegendő a digitális pénzügyi szolgáltatások jelentette lehetőségek és kockázatok fényében.

4. Pénzügyi jólét

4.1. A pénzügyi jólét

Az egyéni pénzügyi jólét és ezzel egyidőben a pénzügyi ellenálló képesség a 2008-as globális pénzügyi válságot követően került előtérbe. Sok háztartás sodródott súlyos helyzetbe és ingott meg pénzügyi stabilitása a válságok és a vilá­gjárvány okozta gazdasági sokk hatására. Kiemelten fontos tehát, hogy az egyének felkészültebbek legyenek pénzügyeikkel kapcsolatban, kövessék pénzügyi céljaikat, gondoljanak a váratlan pénzügyi problémák miatti sokkokra és azok megoldására, mert ezáltal képesek javítani pénzügyi jólétüket.

A pénzügyi jólét azzal függ össze, hogy az egyének milyen mértékben tudják kielégíteni jelenlegi pénzügyi szükségleteiket és kötelezettségvállalásaikat (és hogy ezt kényelmesen meg tudják-e tenni), képesek-e megbirkózni a negatív pénzügyi sokkokkal, biztonságban érzik-e magukat saját pénzügyi jövőjüket illetően, és képesek-e olyan döntéseket hozni, amelyek lehetővé teszik számukra jövőbeli pénzügyi céljaik elérését (OECD, 2023. p47).

Az OECD pénzügyi műveltségről szóló ajánlása az egyéni pénzügyi jólétet ismeri el a pénzügyi műveltséggel kapcsolatos szakpolitikák és programok végső céljaként (OECD, 2020a).

Mérése két dimenzió mentén történik:

- a) egyik a pénzügyi ellenállóképesség objektív megítélése. A pénzügyi

ellenállóképesség (azaz a pénzügyi reziliencia) a sokkhatások kivédésére szolgáló képességet méri. 2023-ban az erre az átlag érték 46 pont volt a 100-ból.

- b) másik az egyének személyes pénzügyi helyzetükről alkotott szubjektív felfogásának és annak változásának a felmérése. A szubjektív tényezők alatt itt például az egyén pénzügyi helyzetével való elégedettséget, vagy a pénzügyek miatti stresszt értjük. 2023-ban erre az átlag érték 38 pont volt a 100-ból.

4.2. A pénzügyi jólét vizsgálatának eredményei 2022-23-ban

Elfogadva az OECD által közzé tett adatokat, az átlagos pénzügyi jóléti pontszám 2023-ban 100-ból 42 pont, ami a részt vevő OECD-országokban 47 pont.

A részt vevő országok átlagában a felnőttek mindössze 54%-a számolt be arról, hogy képes lenne egy havi jövedelemnek megfelelő kiadást kifizetni anélkül, hogy kölcsönt venne fel és a felnőttek mindössze 43%-a válaszolta, hogy legalább három hónapig fedezni tudná megélhetési költségeit, ha elveszítené fő jövedelemforrását.

A részt vevő országok átlagában a felnőttek 71%-a aggódik a megélhetési költségei miatt, és a felnőttek 65%-a szerint a pénzügyek dominálnak az életükben.

Azt tapasztaljuk, hogy a vizsgált mintákban pénzügyi jólét és a pénzügyi ellenálló képesség szintje javul jövedelem emelkedésével.

Azok a felnőttek, akik elérik a pénzügyi műveltség minimális pontját (70 pont a 100-ból) átlagosan 10 ponttal magasabb szintű pénzügyi jóléttel és ezzel párhuzamosan nagyobb pénzügyi ellenálló képességgel rendelkeznek.

A pénzügyi jólét általános szintjében továbbra is jelentős különbségeket tapasztalunk 2023-ban, például a jólét ebben a dimenzióban magas Németországban (73), Hongkongban (Kína) (61), Írországon (58), Hollandiában (56) és Svédországban (56), viszont mintegy tizenkilenc résztvevő országban a pénzügyi jólét szinte az átlag alatt van. A pénzügyi ellenálló képesség általános szintje Hongkongban (77), Németországban (88) és Spanyolországban (73) élő felnőttek körében bizonyult a legmagasabbnak.

A szubjektív tényezők figyelembevételével mért elégedettség Németországban (67), Írországon (52) és Hollandiában (54) élők körében a legmagasabb.

Az összes részt vevő országban a válaszadók 62%-a nem erősítette meg, hogy a hónap végén maradna pénze, ami egy kifejezetten bizonytalan pénzügyi helyzetre utal, különösen egy újabb sokkhatás esetén.

A szubjektív aspektusokat figyelembe véve a felnőttek 59%-a nem tudja kijelenteni, hogy elégedett lenne a jelenlegi pénzügyi helyzetével. A korábbi felmérés - mely 2020-ban zárult - adatait összehasonlítva a legújabb eredményekkel látjuk, hogy a világjárványnak milyen súlyos elhúzóó gazdasági és mentális hatásai voltak és vannak (OECD, 2020b). Amikor arra voltak kíváncsiak a kérdezők, hogy legalább három hónapig képesek-e az emberek fedezni megélhetési költségeiket - a korábbi fő jövedelemforrásuk nélkül – 2022-ben már 16 százalékponttal kevesebben tudták ezt megnyugtatóan igennel megválaszolni például Olaszországban, ahol a legjobban elhúzóódott a járvány, de Magyarországon is közel 10 százalékpontos csökkenést tapasztalunk ebben a kérdésben.

Nyolc részt vevő országban (például Németországban és Malajziában) viszont nőtt azoknak a válaszadóknak a száma, akik a negatív tapasztalatokból okulva jobban koncentrálnak a megtakarításra és fő jövedelemforrásuk nélkül minimum három hónapig képesek lennének fedezni megélhetési költségeiket.

A pénzügyi jólét szintje jelentősen magasabb a magasabb jövedelmű felnőttek körében, valamint a magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkező felnőttek körében, mint a középfokú végzettségűek esetében, hasonlóan a pénzügyi műveltségénél, vagy a digitális pénzügyi műveltségénél megállapítottakhoz.

A 60 év felettiak is nagyobb pénzügyi jólétről számoltak be, mint a fiatalabb felnőttek, ami összefügghet az életmóddal és a mérések szerinti alaposabb pénzügyi ismeretekkel egyaránt. A fiatalok viszont átlagosan alacsonyabb pénzügyi ellenálló képességgel rendelkeznek mint az idősebb felnőttek, így pénzügyi oktatásuk ezen a téren kifejezetten indokolt.

Hasonló tendenciák érvényesülnek, itt is mint azt a pénzügyi műveltségénél tapasztaltuk, azaz a férfiak pénzügyi jóléte és pénzügyi rugalmassága is átlagosan valamivel magasabb, mint a nőké, valamint azon a felnőttek, akik minimális pénzügyi műveltséggel rendelkeznek, magasabb szintű általános pénzügyi jóléttel, jobb pénzügyi ellenálló képességgel rendelkeznek, mint azok, akik elmaradnak a pénzügyi jólét minimális szintjétől.

5. Összefoglalás

A fentiekben ismertetett kutatás eredményei alátámasztják a pénzügyi kultúra jelentőségét és annak pénzügyi jólétre gyakorolt pozitív hatását.

A pénzügyi ismeretek oktatása mellett szükséges tehát fokozott figyelmet fordítani bizonyos pénzügyi magatartások népszerűsítésére és a helyes, pozitív attitűdök kialakítására. Az oktatásban minél szélesebb körben be kell vonni az alacsony jövedelmű és alacsony iskolai végzettségű társadalmi rétegeket is és

a legtöbb országban a nőket, fiatalokat vagy időseket és mindazokat, akiknél országspecifikusan lemaradás igazolódott a pénzügyi tudás terén.

Tudatosítani kell a fogyasztókban, hogy pénzügyi szolgáltatások és termékek vásárlása során is szükséges összehasonlítani a különböző ajánlatokat, hogy döntésünket kellően megalapozhassuk. Ha nem rendelkezünk elegendő ismerettel akkor pedig független pénzügyi tanácsadók szolgáltatásait javasolt igénybe venni. Ezek például olyan követendő magatartásformák, melyek bár az adatok szerint jelenleg az elvártnál kevésbé jellemzőek a válaszadókra de pénzügyi ellenálló képességük és jólétük megőrzéséhez a jövőben elengedhetetlenek lesz.

Ezen kritikus gondolkodásmód hiányában fokozott annak is a veszélye, hogy csalások és a visszaélések áldozatává válnak az emberek. Ha az egyének nem jelölnek ki önmaguk számára hosszútávú pénzügyi célokat és helyette az azonnali pénzköltést preferálják, nehéz lesz pénzügyi ellenállóképességük javítása, amire viszont nagy szükség van a jelenlegi változékony gazdasági környezetben.

A számok azt mutatják, hogy a felnőtt lakosság többsége nem rendelkezik elegendő tudással és készséggel a digitális termékek és szolgáltatások biztonságos használatához. A pénzügyi műveltséggel, és ennek részeként a digitális pénzügyi műveltséggel valamint a pénzügyi jóléttel foglalkozó legfrissebb kutatási eredmények is igazolják, hogy mihamarabb szükséges pénzügyi oktatással felzárkóztatni a nőket, fiatalokat vagy időseket - akik a legalacsonyabb pénzügyi műveltségi szinttel rendelkeznek - mert csak így képesek megalapozott pénzügyi döntéseket hozni, vagy biztonságosan kapcsolatba lépni az egyre inkább digitalizált pénzügyi szektorral, ami egyben osztársadalmi érdekünk.

Irodalomjegyzék

- [1] Atkinson, A. and F. Messy (2012), Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>;
- [2] Bárczi Judit – Zéman Zoltán (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái. Polgári Szemle, 11. évf., 1–3. sz., 101–108.;
- [3] Csiszárík-Kocsír, Á., & Garai-Fodor, M. (2018). Miért fontos a pénzügyi ismeretek oktatása a Z generáció véleménye alapján? Polgári Szemle: Gazdasági és Társadalmi folyóirat, 14(1-3), 107-119.;
- [4] G20 (2021), Italian G20 Presidency Third Finance Ministers and Central Bank Governors Meeting Communiqué, <http://www.g20italy.org/italian-g20-presidency/ministerial-meetings/g20-finance-ministers-and-central-bank-governors-meeting.html>, (Letöltés ideje: 2024.01.20.);

- [5] Johnson, Elizabeth – Sherraden, Margaret, S. (2007): From Financial Literacy to Financial Capability Among Youth. *The Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. 34, No. 3, 119–145;
- [6] Klapper, Leora F. – Lusardi, Annamaria – Panos, Georgios A. (2012): Financial Literacy and the Financial Crisis. NBER Working Paper, No. 17930, The World Bank, Washington;
- [7] MNB (2008): Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztés területén., <https://www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszafmegallpodas-penzugyi-kultura-fejlesztje.pdf>, (Letöltés ideje: 2024.01.24.);
- [8] MNB (2024) A Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete (OECD), <https://www.mnb.hu/a-jegybank/informaciok-a-jegybankrol/nemzetkozi-kapcsolatok/a-gazdasagi-egyuttmukodes-es-fejlesztjes-szervezete-oecd>, (Letöltés ideje: 2024.01.21.);
- [9] OECD (2020a), OECD Legal Instruments, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>, (Letöltés ideje: 2024.01.20.);
- [10] OECD (2020b), OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy, <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>, (Letöltés ideje: 2024.01.07.);
- [11] OECD (2022a), OECD/INFE Guidance on Digital Delivery of Financial Education, <https://www.oecd.org/financial/education/INFE-guidance-on-digital-delivery-of-financial-education.pdf>, (Letöltés ideje: 2024.01.06.);
- [12] OECD (2022b), OECD/INFE Toolkit for measuring financial literacy and Financial inclusion 2022, <https://www.oecd.org/financial/education/2022-INFE-Toolkit-Measuring-Finlit-Financial-Inclusion.pdf>, (Letöltés ideje: 2024.01.06.);
- [13] OECD (2023), OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy, OECD Business and Finance Policy Papers, No. 39, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/56003a32-en>, (Letöltés ideje: 2024.01.05.);